ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ 77ο • ΤΟΜΟΣ 153ος • ΤΕΥΧΟΣ 1754 • ΜΑΡΤΙΟΣ 2003

Μηνολόγιο

ΝΑΤΑΣΑ ΚΕΣΜΕΤΗ • ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ • ΚΕΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑ • ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΝΤΟΣ
Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ ΤΡΕΪΑ • ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

Μάρτιος 2003

Μηνολόγιο

ΜΑΡΤΙΟΥ

Περιεχόμενα

ΒΙΒΛΙΑ

449 ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ — *Κώστας Γ. Παπαγεωργίου,* Ἡ Ἑλληνική Ποίηση. Ἡ δεύτερη μεταπολεμική γενιά. Ἀνθολογία-Γραμματολογία

Ὁριστική ἀποκατάσταση

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου, *Ἡ Ἑλληνική Ποίηση. Ἡ δεύτερη μεταπολεμική γενιά. Ἀνθολογία-Γραμματολογία*, τόμ. ΣΤ΄, Σοκόλης, Ἀθήνα 2002, σ. 652

Ἡ καταξιωμένη σειρά *Ἡ Ἑλληνική Ποίηση, Ἀνθολογία-Γραμματολογία* τῶν ἐκδόσεων Σοκόλη ἐπαυξήθηκε μέ τόν ἕκτο τόμο της, πού ἀναφέρεται στούς ποιητές τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς. Πρόκειται γιά ἕναν καλαίσθητο τόμο, μέ ἄψογη τυπογραφική καί εἰκονογραφική ἐπιμέλεια τοῦ Π. Σοκόλη καί καλλιτεχνική ἐπιμέλεια τῆς Α. Σοκόλη. Τό πλούσιο φωτογραφικό ὑλικό, στήν ἴδια φιλοσοφία πού ἔχει χαράξει ἐδῶ καί χρόνια ὁ ἀκαταπόνητος ἐκδότης μέ τή βοήθεια τῶν συνεργατῶν του, παρακολουθεῖ τήν ἰδιωτική καί δημόσια ζωή τῶν παρουσιαζόμενων ποιητῶν καί τεκμηριώνει ἐνδιαφέρουσες στιγμές τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς στήν περίοδο πού ἐξετάζεται. Ἡ διαφορά τοῦ τόμου σέ σχέση μέ τούς προηγούμενους τῆς σειρᾶς –διαφορά ποιοτική βεβαίως– εἶναι ὅτι τήν κάθε παρουσίαση ποιητῆ δέν τή χρεώνεται μόνον ὁ ἀνθολόγος, ἀλλά μιά ὁμάδα κριτικῶν, ποιητῶν καί γραμματολόγων, οἱ ὁποῖοι καταθέτουν γιά κάθε ἀνθολογούμενο ἕνα εὐσύνοπτο καί περιεκτικό κριτικό κείμενο. Γράφουν οἱ: Γ. Ἀράγγης, Γ. Βαρβέρης, Γ. Βέης, Εὐ. Γαραντούδης, Δ. Δασκαλόπουλος, Α. Ζήρας, Γ. Κ. Καραβασίλης, Δ. Καρατζᾶς, Γ. Κουβαρᾶς, Γ. Μαρκόπουλος, Γ. Δ. Παγανός, Π. Παγκράτης, Κ. Γ. Παπαγεωργίου, Α. Φραντζῆ καί Β. Χατζηβασιλείου. Ἡ εἰσαγωγή, ἡ ἀνθολόγηση καί ἡ ἐπιμέλεια ἀνήκουν στόν Κώστα Γ. Παπαγεωργίου. Ὁ τόμος περιλαμβάνει ἐπιπλέον γιά κάθε ποιητή βιογραφικό σημείωμα, πλήρη ἐργογραφία καί ἐκτεταμένη ἐπιλογή βιβλιογραφίας (μέσα ἀπό τήν ὁποία μπορεῖ κανείς νά διερευνήσει τή στάση τῆς κριτικῆς ἀπέναντι στήν ὑπό ἐξέταση γενιά), στοιχεῖα ὁπωσδήποτε χρήσιμα τόσο γιά τούς μελετητές τῆς λογοτεχνίας ὅσο καί γιά τούς ἀνήσυχους ἀναγνῶστες.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ Κ. Παπαγεωργίου διαιρεῖται σέ δύο ἀνισομερῆ κεφάλαια, μέ τούς εὔγλωττους τίτλους «Ἡ λογοτεχνική δεκαετία τοῦ 1960» καί «Ἡ Δεύτερη Μεταπολεμική γενιά». Στό πρῶτο κεφάλαιο γίνεται συνοπτική παρουσίαση τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς πού καταγράφηκε στή δεκαετία τοῦ ’60, ἕνα σταυροδρόμι ὅπου συναντῶνται συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς τοῦ ’30, τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς, τῆς γενιᾶς τοῦ ’70 καί κατεξοχήν τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς. Στό δεύτερο καί ἐκτενέστερο κεφάλαιο, πού ἀφορᾶ τή δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά, θίγονται καίρια ζητήματα: τά κριτήρια συγκρότησης τῆς γενιᾶς, τό ἱστορικοκοινωνικό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο προσδιορίστηκε ἡ ποιητική φυσιογνωμία της, ἡ σχέση τῆς γενιᾶς αὐτῆς μέ τίς προγενέστερες (πρώτη μεταπολεμική, γενιά τοῦ ’30, γενιά τοῦ ’20), τά χαρακτηριστικά καί ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς γλώσσας τῶν ποιητῶν της. Ἐπιπλέον, καταγράφονται ἐπιμέρους κριτικές παρατηρήσεις γιά τό ἔργο καθενός ἀνθολογούμενου. Οἱ παρατηρήσεις αὐτές μαζί μέ τά προτασσόμενα κείμενα τῶν ἀνωτέρω κριτικῶν φωτίζουν ἀπό διπλή ὀπτική γωνία τό ἔργο τῶν ποιητῶν.

Τό σῶμα τῆς λογοτεχνίας, καί δή τῆς ποίησης (καί περισσότερο τῆς μεταπολεμικῆς, ὅπως εὔστοχα ἐπισημαίνει ὁ Παπαγεωργίου), δέν μπορεῖ ἐπί τῆς οὐσίας νά τεμαχιστεῖ. Ὡστόσο, γιά λόγους πρακτικούς καί παρά τούς κινδύνους, γιά τίς ἀνάγκες τῆς μεθοδολογίας καί τῆς φιλολογικῆς προσέγγισης, δεχόμαστε τή διαίρεση σέ γενιές. Τά ληξιαρχικά ὅρια τῶν δευτερομεταπολεμικῶν ποιητῶν εἶχαν ἤδη καθοριστεῖ ἀπό τόν Α. Ἀργυρίου: πρόκειται γιά τούς ποιητές πού γεννήθηκαν μεταξύ τῶν ἐτῶν 1929-1940 καί πρωτο-

δημοσίευσαν, στή συντριπτική τους πλειοψηφία, στίς δεκαετίες τοῦ '50 καί τοῦ '60. Ἀπό τίς χρονολογικές αὐτές ὁριοθετήσεις γίνεται σαφές ὅτι οἱ ποιητές αὐτοί γεννήθηκαν σέ δύσκολους καιρούς, γεύονται στήν πρώιμη ἡλικία τους –κάποιοι μάλιστα ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων– τήν τραυματική πραγματικότητα καί τόν ἀπόηχο τῆς δεκαετίας 1936-1945 (μεταξική δικτατορία, Πόλεμος, Κατοχή, Ἀντίσταση), ζοῦν ὡς ἔφηβοι ἤ καί ἀνδρώνονται στή δεκαετία 1946-1955 (ἐμφύλιος πόλεμος, ἤττα τῆς ἀριστερᾶς, «μετεμφυλιακός ἐμφύλιος») καί βιώνουν γιά τά καλά καί στήν ὡριμότητά τους, οἱ περισσότεροι, τό ὑπόλοιπο τῆς δεκαετίας τοῦ '50 καί τή δεκαετία τοῦ '60 (ψυχροπολεμική ἀτμόσφαιρα, δολοφονία Λαμπράκη, Ἰουλιανά, 1-1-4, δικτατορία τοῦ '67, διάσπαση τῆς ἀριστερᾶς), μέ ὅλα τά συνακόλουθα: δύσκολες βιοτικές συνθῆκες, ἀνασφάλεια, ἀδικίες, διώξεις, φυλακίσεις, ἐξορίες, γεγονότα δηλαδή μέ ἐφιαλτικό καί ἐπαχθές φορτίο. Ἔτσι, οἱ κοινές δυσχερεῖς ἱστορικές καί κοινωνικές συνθῆκες συνετέλεσαν καταλυτικά στή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα καί τοῦ ψυχισμοῦ –ἄρα καί τοῦ τρόπου γραφῆς– τῶν περισσότερων ποιητῶν τῆς γενιᾶς αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι διαμόρφωσαν μιά διακριτή σιγά σιγά φυσιογνωμία, ὅπου διαφαίνονται κοινά καί ὁμότροπα στοιχεῖα (ἐμπειρίες, ἐπιδράσεις, αἰσθητικοί προσανατολισμοί). Στή δεκαετία λοιπόν τοῦ '60 –ὅπου ἡ γενιά τοῦ '30 δημιουργεῖ ἀκόμη, ἡ πρώτη μεταπολεμική δίνει τό ὡριμότερο ἔργο της, ἐνῶ ἐμφανίζονται δειλά φωνές τῆς γενιᾶς τοῦ '70– οἱ ποιητές τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς ἀρθρώνουν λόγο ξεχωριστό, προσπαθώντας νά δώσουν τό στίγμα τους.

Ὡστόσο, ἡ γενιά αὐτή συμπιέστηκε μεταξύ τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς καί τῆς γενιᾶς τοῦ '70, ἔτσι πού πολλοί μιλοῦν γιά οὐρά τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς ἤ γενιά τῶν ἀποήχων ἤ ἐνδιάμεση ἤ χαμένη γενιά. Ἴσως γιατί οἱ ποιητές αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίστηκαν σέ μιά μεταβατική περίοδο, ἔδρασαν καί ἔγραψαν σιωπηλά, χωρίς κάν ἕνα περιοδικό στή διάθεσή τους. Δέν εὐτύχησαν λοιπόν νά ἔχουν τή δόξα οὔτε τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς οὔτε τῆς γενιᾶς τοῦ '70. Ὑπῆρξαν ἕνα σύνολο μέ πολλές διαφορετικότητες, διαφορετικές ἰδιοσυγκρασίες, ξεχωριστές τροχιές, πού λειτούργησαν περισσότερο ὡς μονάδες καί λιγότερο συλλογικά. Τοῦτο συνετέλεσε στήν ἀμφισβήτηση τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ συνόλου ὡς γενιᾶς· μάλιστα, ὁ Ἀλέξανδρος Ἀργυρίου ἐξέφρασε ἐν ἔτει 1979 ἕναν δικαιολογημένο ἐν πολλοῖς προβληματισμό πρός αὐτή τήν κατεύθυνση, ἀφήνοντας τήν ὑπόθεση ἀνοιχτή. Ὁ Παπαγεωργίου, 23 χρόνια μετά, ἐπιχειρηματολογεῖ πειστικά στήν εἰσαγωγή του ὑποστηρίζοντας ὅτι οἱ ἐν λόγῳ ποιητές, οἱ ὁποῖοι στό μεταξύ ἔδωσαν ἕνα σημαντικό ἔργο, συνιστοῦν γενιά, μέ κύρια διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά ἀπό τίς ὑπόλοιπες νεοτερικές γενιές, ὅπως εὐστοχότατα ἐπισημαίνει, τήν «ἐντονότατα ἐξομολογητική, ἐνίοτε αὐτοβιογραφική διάθεση», τή «συναισθηματική/συγκινησιακή φόρτιση» καί τήν «ἰδιοτυπία τοῦ ρεαλισμοῦ, ἀλλά καί τοῦ λυρισμοῦ» στό ἔργο τους. Ἔτσι, ὁ Παπαγεωργίου μέ τόν ἀνά χεῖρας τόμο ἀποκαθιστᾶ, κατά κάποιον τρόπο, γραμματολογικά τούς ποιητές αὐτούς, ἀπονέμοντας πνευματική δικαιοσύνη, κάτι πού εἶχαν κάνει, ὀκτώ χρόνια πρίν, καί ὁ Α. Εὐαγγέλου μέ τόν Γ. Ἀράγη, στή γνωστή, μόνη ὥς τότε οὐσιαστική, ὁμόθεμη Ἀνθολογία. Πάντως, ἡ *Ἀνθολογία-Γραμματολογία* Σοκόλη, μέ πλούσια, ἐμβριθή, πυκνή καί ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή τοῦ ἀνθολόγου –σημαντική προσφορά στή μελέτη τῆς ἐν λόγῳ γενιᾶς, ἐπεξεργασμένη μέ περίσκεψη καί γνώση– συμπληρώνει, ἐμπλουτίζει καί διευρύνει τήν ὀπτική μας γιά τό θέμα, λαμβάνοντας ὑπόψη καί τά καινούρια δεδομένα, πού ἔχουν στό μεταξύ προκύψει στό χῶρο τῆς κριτικῆς, ἀλλά καί τήν παραγωγή νέου ἔργου ἀπό τούς ἐν ἐνεργείᾳ ἀκόμη ποιητές τῆς ἐν λόγῳ γενιᾶς.

Τά σημαντικότερα χαρακτηριστικά, ἀποκρυσταλλωμένα πλέον, τῶν ποιητῶν τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς, πού δείχνουν καί τήν ἰδιαιτερότητα τῆς φυσιογνωμίας της, εἶναι: αἴσθημα εὐθύνης καί ἐνοχῆς (πού βαραίνει καί τούς πρώτους μεταπολεμικούς)· αἴσθηση στέρησης (πνευματικῶν, συναισθηματικῶν, ἰδεολογικῶν καί ὑλικῶν προϋποθέσεων καί ἀγαθῶν), χαμένης ζωῆς, ματαιότητας, ἐξοστρακισμοῦ καί ἐσωτερικῆς ἐξορίας, ἀποξένωσης, ἀδιεξόδου, ἀγωνίας, φόβου, μοναξιᾶς, ἀπάτης, διάψευσης καί ἔκπτωσης τῶν ὁραμάτων· τραυματικές νεανικές καί ζοφερές μεταπολεμικές μνῆμες καί ἐμπειρίες· ἔντονη ἐσωστρέφεια, δραστική μνήμη, διαβρωτική ἐνσωμάτωση τοῦ παρελθόντος στό παρόν ἤ καί προσπάθεια ἀπεμπόλησής του· ἀγώνας καί ἀγωνία γιά ἀναζήτηση προσωπικῆς ταυτότητας· ὑπαρξιακή ἀγωνία καί κοινωνικός προβληματισμός· ὁ ἔρωτας, ὄχι ὡς εὐφρόσυνο συστατικό πληρότητας ἀλλά ὡς στοιχεῖο μετεωρισμοῦ· ἄρνηση οὐσιαστικῆς ἐνεργοποίησης στό πολιτικοκοινωνικό γίγνεσθαι τῆς χώρας, «παθολογική» πορεία καί συνειδητή ἀπόσταση ἀπό ὑψηλούς τόνους καί ἐντυπωσιασμούς· ἀντιστοιχίες μέ τή γενιά τοῦ '20, χωρίς ὅμως νά εἶναι οἱ δευτερομεταπολεμικοί ποιητές παραιτησίες· σαφεῖς ἐπιρροές πρωτίστως ἀπό τόν Καρυωτάκη καί τόν Καβάφη καί δευτερευόντως ἀπό τόν Σεφέρη, τόν Ἀναγνωστάκη, ἀλλά καί τόν Σαχτούρη· ὑπερρεαλιστικό κενό (πλήν Τζούλη κυρίως), λόγῳ ἔντονου κριτικοῦ στοχασμοῦ, ἀλλά καί κενό στήν κατεύθυνση τῆς ὑπαρξιακῆς ποίησης, ἴσως διότι, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Παπαγεωργίου, «μετέτρεπαν τήν ἀγωνία τῆς ὕπαρξης σέ ἀγωνία γιά τήν ὕπαρξη».

Ἡ γλώσσα τῶν ποιητῶν αὐτῶν εἶναι βιωματική καί ἄμεση, ἡ γραφή λιτή καί δραστική· ὁ λόγος πλούσιος σέ μοτίβα, στοχαστικός, ἀφτιασίδωτος, διαφανής, δωρικός, ἀδρός, εὐθύς, ρηματικός: στηρίζεται στό ρῆμα καί τό οὐσιαστικό, ἐνῶ τό ἐπίθετο εἶναι ὑποβαθμισμένο. Διακρίνεται γιά τήν αἰχμηρότητα, τή σκληρότητα, τήν τραχύτητα καί τήν προκλητικότητα τῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ὁ λυρισμός εἶναι ἀπονευρωμένος (ἐκτός λίγων ἐξαιρέσεων: Ἀλεξάκης, Γρηγοριάδης, Κόρφης, Κούσουλας, Λάσκαρης, Χατζοπούλου-Καραβία), συχνά πιεσμένος, συνειδητά κατασταλμένος. Ὁ στίχος εἶναι ἐλεύθερος (πλήν περιπτώσεων ὅπου ἐφαρμόζεται ἡ ρίμα-παρωδία, ὅπως στήν ποίηση τοῦ Δενέγρη), καί ἀπαλλαγμένος ἀπό περίτεχνη διατύπωση, αἰσθηματολογία, ὡραιολογία, ρητορεία. Ἀπ' ὅλα αὐτά συνάγεται ὅτι οἱ ἐν λόγῳ ποιητές, ἔχοντας ἀφομοιώσει τήν παράδοση, προχωροῦν στή ρήξη καί προτείνουν μιά καινούρια ἀντίληψη γιά τόν ποιητικό λόγο, πού ἐπηρέασε τίς μετέπειτα ποιητικές γενιές τοῦ '70 καί τοῦ '80.

Ἀνθολογοῦνται 45 ποιητές: Γκόρπας, Εὐαγγέλου, Κούσουλας, Λεοντάρης, Λυκιαρδόπουλος, Μάρκογλου (μέ κυρίαρχη στήν ποίησή τους τήν ὀργή καί τήν κοινωνική ὀδύνη)· Ἀγγελάκη-Ρούκ, Ἀγγελάκης, Ἀσλάνογλου, Ἡσαΐα, Καράγιωργα, Κόρφης, Λάσκαρης, Χατζοπούλου-Καραβία, Χριστιανόπουλος (μέ κυρίαρχο τό ἐρωτικό στοιχεῖο καί τήν ἀναμέτρηση μέ τό σῶμα –καί τήν ὕπαρξη–, μέ διαφορές ὡστόσο μεταξύ τους στήν αἴσθηση τοῦ ἔρωτα)· Γρηγοριάδης, Κακλαμανάκη (συναίρεση ἐρωτικοῦ καί κοινωνικοῦ στοιχείου)· Δασκαλόπουλος, Δημουλᾶ, Μανουσάκης (ἐναγώνιοι προβληματισμοί γιά τήν ὕπαρξη καί τόν σύγχρονο ἄνθρωπο)· Δαράκη, Δενέγρης, Ἐλευθερίου, Καραγιάννη, Τζούλης (ποίηση μέ ὀνειρικό καί ἐφιαλτικό ὑπόστρωμα διαφορετικῶν ἐκφάνσεων)· Δανιήλ, Καραβίτης, Μαρκίδης, Νεγρεπόντης (μέ κριτική καί εἰρωνική διάθεση, δηκτικοί, σαρκαστικοί καί αὐτοσαρκαστικοί)· Ζενάκος, Νικηφόρου, Πορφύρης, Ροῦσ-

σος, Τσακνιᾶ, Τσακνιᾶς (μέ σημαντικά δραστική καί τυραννική τήν παρουσία τῆς μνήμης)· Ἀλεξάκης, Ζακυθηνός, Μουντές (συναίρεση λυρισμοῦ καί στοχασμοῦ)· Κέντρου-Ἀγαθοπούλου, Πέγκλη (ποίηση μεταφυσικῆς ἀγωνίας)· Γεωργούσης, Χαραλαμπίδης (ἀξιοποίηση στοιχείων τῆς ἱστορίας-μυθολογίας)· Γαλάτης, Κατσίμης, Μέσκος (φυσιοτροπισμός καί ἄντληση στοιχείων ἀπό τήν παιδική ἡλικία). Εἶναι εὐνόητο βέβαια ὅτι οἱ κατατάξεις αὐτές εἶναι σχηματικές.

Ἡ ἐπιλογή τῶν συγκεκριμένων 45 ἀπό ἕνα εὐρύτερο προφανῶς σύνολο –128 ποιητές εἶχαν καταγραφεῖ τό 1985 στό ἀφιερωματικό τεῦχος, ἀριθμός 1, τοῦ περιοδικοῦ *Νέες Τομές*– εἶναι χαρακτηριστική. Ὁ Παπαγεωργίου, ἔχοντας μελετήσει ὑπεύθυνα τά δεδομένα, καταφέρνει νά δώσει ἕνα corpus ἀπό τό ὁποῖο τά πιθανά ἀξιολογικά λάθη καί ἡ ὅποια προσθαφαίρεση ποιητῶν στήν ἐλάσσονα ζώνη, τήν ὁποία νομίμως θά μποροῦσε ἀπό ἄλλη γωνία ἐκτίμησης νά προτείνει κάποιος, δέν ἀλλάζουν οὐσιαστικά τό ἀποτέλεσμα καί τό στόχο του. Οὔτως ἤ ἄλλως μιά ἀνθολογία ἀποτελεῖ πεδίο ὀλισθηρό, ταυτόχρονα ὅμως ὑποδηλώνει κριτική παρέμβαση, ἔστω ἔμμεση καί ἰδιότυπη.

Κάθε ἀνθολόγηση, πέραν τῆς ὅποιας καλῆς προαίρεσης τοῦ ἀνθολόγου, δέν παύει νά ἀποτελεῖ αὐθαίρετο τεμαχισμό ἑνός συνόλου, βίαιη ἐπέμβαση στό ζωντανό ποιητικό σῶμα. Ἐπιπλέον, εἶναι ἀποσπασματική, πράγμα πού ὁδηγεῖ ἐνίοτε στήν παρανάγνωση, καί ἀντικατοπτρίζει ἐν πολλοῖς τό γοῦστο τοῦ ἀνθολόγου, τήν ὑποκειμενική ἀνταπόκρισή του στό ἔργο τῶν ἀνθολογούμενων ποιητῶν. Ὁ Παπαγεωργίου ὡστόσο, ἀφενός ἀντλώντας κριτική ἱκανότητα, διαίσθηση, ἀμεροληψία, τόλμη καί εὐαισθησία ἀπό τό πνευματικό του ὁπλοστάσιο καί ἐκμεταλλευόμενος ἀφετέρου τή γνώση του, πλήρη καί ἐμπεριστατωμένη, τοῦ ἔργου τῶν ἐν λόγῳ ποιητῶν, δίνει τό στίγμα τῆς ποίησής τους· ἐπιλέγει, μέ κριτήριο τήν ἀντιπροσωπευτικότητα σέ συνδυασμό μέ τήν ποιότητα, χαρακτηριστικά ὡς ἐπί τό πλεῖστον ποιήματα, στά ὁποῖα ἀντικατοπτρίζεται ἡ λογοτεχνική καί πνευματική προσωπικότητα τῶν δημιουργῶν τους, καί τά ὁποῖα περιγράφουν κατά τό δυνατόν τό σύνολο, ἀποτελοῦν κλειδιά στήν προσέγγιση καί κατανόηση τοῦ ἔργου τους. Ἡ ἀνθολόγηση γιά κάθε ποιητή εἶναι εὐάριθμη – μέ ἀξιολογικές βεβαίως διαφοροποιήσεις. Θά ἔπρεπε ἴσως νά ἀκουστεῖ περισσότερο ὁ λόγος τῶν ποιητῶν, ἀλλά ὁ ἀνθολόγος, πού στηρίζει καί στηρίζεται σέ αὐτήν, ἐνδιαφέρεται περισσότερο νά παρουσιάσει τό ποιητικό σῶμα τῆς γενιᾶς καί ὄχι τόν κάθε ποιητή χωριστά. Κι αὐτό εἶναι ἴσως τό μεγαλύτερο πλεονέκτημα τῆς ἀνθολογίας: ἐμφανίζεται ἕνα σύνολο ποιημάτων πού τά ὑποσύνολά του –οἱ ποιητές, ἡ προσωπική καί εὐδιάκριτη φωνή τοῦ καθενός– προβάλλουν τήν αἴσθηση τῆς γενιᾶς, παρέχοντας ἱκανοποιητική γεύση ἀπό τή δυναμική πολυφωνία τοῦ συνόλου. Ἔτσι ἀναδεικνύονται τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς ποίησης τῶν δευτερομεταπολεμικῶν ποιητῶν, ἐνῶ ὁ ἀναγνώστης ἐκτίθεται ὄχι μόνο στή γνώση ἀλλά καί τή συγκινησιακή μέθεξη, ὁδηγούμενος ἔτσι στήν ἀναγνωστική ἀπόλαυση. Ἀπό κεῖ καί πέρα ἡ πρόκληση τοῦ ἀνήκει: νά προχωρήσει, μέσα ἀπό τήν περιέργεια καί τό ἐνδιαφέρον, πέρα ἀπό τά προσφερόμενα κείμενα, νά μεταβεῖ ἀπό τό ἀπόσπασμα στό ὁλοκλήρωμα, ἀπό τό ποίημα στή συλλογή κι ἀπό ἐκεῖ στό πλῆρες ἔργο. Ἄλλωστε, μιά ἀνθολογία δέν ἀποτελεῖ σκοπό, δέν ὑποκαθιστᾶ τό ἔργο τῶν δημιουργῶν, εἶναι ἁπλῶς ἕνα μέσον, τό ὄχημα πού ὁδηγεῖ στό ἔργο.

Ἡ ἐργασία τοῦ Κ. Γ. Παπαγεωργίου, μέ τήν οὐσιαστική –ἄλλοτε περισσότερο, ἄλλοτε λιγότερο– συμβολή καί τῶν δεκαπέντε κριτικῶν, ἀποτελεῖ σημαντική κατάθεση πού ἀνάγει τόν ΣΤ΄ τόμο τῆς *Ἀνθολογίας-Γραμματολογίας* Σοκόλη σέ κεφαλαιῶδες ἀποταμίευμα γραμματολογικῆς γνώσης, κριτικῆς ἀποτίμησης καί ποιητικῆς ὕλης. Ὁ συγγραφέας ἀξιολογεῖ, κατατάσσει, σχηματοποιεῖ, ἀφήνει ἐνίοτε ὁρισμένα ἐνδεχόμενα ἀνοιχτά καί, τεκμηριώνοντας ἐνδελεχῶς τίς ἀπόψεις του, ἀναδεικνύει τό πρόσωπο μιᾶς σημαίνουσας γενιᾶς, πού προήγαγε ἀθόρυβα τήν ἑλληνική ποίηση.

ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ